

SPOR YAPAN VE SPOR YAPMAYAN ERGENLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK PROFİLLERİ[‡]

Ferudun DORAK*, Murat ÖZŞAKER**

ÖZET

Bu çalışmada düzenli olarak spor yapan ve yapmayan ergenlerin sosyo-demografik yapılarının incelenmesi amaçlandı. Araştırmaya yaşları 12-14 arasında değişen (13.2 ± 0.8 yıl) toplam 941 ergen katıldı. Ergenlerin 290'ı haftanın en az dört günü antreman yapan kulüp sporcularıydı. Kalan 651 ergen ise herhangi bir sportif aktiviteye katılmıyordu. Sosyo-demografik yapıları belirlemede veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ile yirmi sorudan oluşan anket formu kullanıldı. Verilerin analizi SPSS v15.0 programında yapıldı ve "ki-kare" testi kullanıldı. Elde edilen bulgularda spor yapan ergenler ile spor yapmayan ergenler arasında anne ve baba eğitim ve mesleği, aile gelir durumları açısından anlamlı farklılıklar ($p < 0.05$) gözlemlendi. Spor yapan bireylerde anne ve baba eğitim durumları ile aile gelir düzeyleri spor yapmayanlardan daha yüksekti.

Anahtar sözcükler: Ergen, spor, aile, sosyo-demografik yapı

SUMMARY

SOCIO-DEMOGRAPHIC PROFILES OF ADOLESCENTS WHO PARTICIPATE IN SPORTS AND NOT

The present research aims at evaluating socio-demographic profiles of adolescents who participate regularly in sports and those who do not. A total of 941 adolescents aged 12 to 14 (13.2 ± 0.8 yrs) participated in the research. Of those, 290 participants were sports club players who trained regularly four days a week; and the remaining 651 were not involved in any sports activity at all. As data collection tools, a descriptive information form and a questionnaire of 20 questions were used in order to determine socio-demographic structure of the adolescents. Data analysis was performed using SPSS v15.0, and chi-square test was used. The

[‡]Bu araştırma 19-21 Nisan 2010 tarihlerindeki 1. Uluslararası Çocuk ve Spor Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

*Ege Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Bornova, İzmir

**Adnan Menderes Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Aydın

results revealed that there were significant differences between the two adolescent groups in terms of educational and professional status of the parents, and family income status ($p<0.05$). Parental educational status and family income levels of adolescents who regularly participated in sports were higher than their non-exercising counterparts’.

Key words: *Adolescents, sport, family, socio-demographic profile*

GİRİŞ

Günümüzde bireylerin sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik yapıları yaşam tarzlarını büyük ölçüde etkilemekte ve toplum içindeki statülerini belirlemektedir. Bireyler bu unsurlar doğrultusunda yaşamlarına yön vermektedir. Bu durum gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin şekilde gözlenir. Çünkü bu ülkelerde belli bir toplumsal yaşam standardı oluşmamıştır. Bu nedenle, sosyo-ekonomik yönden refah içindeki bireyler toplumun genelinden daha üst seviyede bir yaşam standardına sahiptir.

Sosyo-ekonomik ve kültürel düzey, gerek farklı cinslerde, gerekse hemcinsler arasında değişik sporlara katılımı etkilemekte; sosyal tabakalaşma nedeni olmaktadır. Nitekim; özgül sınıflar gereksinme, norm, davranış modelleri ve olanaklardan ortaya çıkmaktadır. Spor farklı toplum üyeleri üzerinde farklı çekim gücü uyandırır. Toplumumuzda değişik sosyal sınıflardan insanların spora katıldığı ve genelde de sosyo-ekonomik yönden orta tabakadaki bireylerin spor yaptığı belirtilmektedir.

Spor, çağımızın modern toplumlarında kültür ve refah düzeylerinin bir göstergesi olarak anlam kazanan ve sosyal hayatın tüm yönlerini etkileyen önemli bir sosyal olgudur. Farklı bir boyutuyla spor, barışçı bir toplumun yaratılmasında en önemli rollerden birini oynar. Milli düzeyde birleştirici, birlik beraberliği sağlayıcı; sosyal ve toplumsal rollerinin yanında, milletlerarası düzeyde ülkeleri birbirine yaklaştırmaya ve barışı sağlayıcı roller üstlenir (1).

Çağımız toplumsal bilimlerinden spor toplumbilimi inceleme ve araştırmalarında en çok kullanılan ve aynı zamanda tartışma konusu olan kavramlardan biri de “Sosyo Ekonomik Yapı” kavramıdır (2). Sosyo-ekonomik yapının kişileri her yönüyle kuşatan özellikler göstermesi nedeniyle sporun yaygınlaşmasına önemli katkıları vardır. Bu anlamda sosyo-ekonomik yapı olarak düşünülebilecek, kişilerin doğup büyüdüğü çevre, insan tarafından işlenmiş ve değerlendirilmiş olan fiziki çevre, klimatolojik yapı ve ekonomik koşullar sportif faaliyetin hangi branşta yoğunlaşacağına ışık tutmaktadır.

Spor bireylerin organik ve psikolojik sağlığını geliştiren ve sosyal davranışlarını dzenleyen bir olgudur. Çağımızda sosyo-ekonomik yapı, kişilerin yaşam tarzını etkilemede ve toplum içerisinde sosyal statü belirlemede önemli rol oynamaktadır. Farklı zevklerden ve kùltürlerden hoşlanan gruplar oluşmaktadır. Bu da sosyo-ekonomik olanaklar doğrultusunda gerçekleşmektedir (5).

İnsanın psiko-somatik ve sosyal bir varlık olması, çevresiyle sùrekli ilişki kurmasını gerektirmektedir. İçinde buldukları, ait oldukları evre ve şartları ise insanları farklı şekillerde etkilemektedir. Aile, arkadaşlar, okul, iř ortamları insanın yaşamı boyunca en çok içinde bulunduğu ortamlardır. Bu ortamların insanların yaşam tarzlarını ve tercihlerini etkilediği, karar verme sùrelerinde önemli roller oynadığı çok açıktır. Ailelerin eğitim dùzeylerinin çocukların spora yùnelmelerindeki etkisi konusunda yapılan bir araştırmada, eğitim dùzeyinin spora yùnlendirmede önemli rol oynadığı belirtilmektedir (7).

İnsan ancak sağlıklı olduğunda verimli ve yararlı olarak kendinden beklenenlerin en iyisini verebilir. Beden eğitimi ve spor aktiviteleri bireyin bir bütùn olarak geliştirilmesini; yani beden, ruhen ve sosyal olarak gelişmesini sağladığından, insan sağlığına ve verimliliğine hizmet etmektedir. Bireyin beden eğitimi ve spor aktivitelerinden yararlanabilme durumu ise her toplumda kişiden kişiye ve gruptan gruba farklılık göstermektedir. Kiřiler arasındaki bu farklılık sosyo-ekonomik yapılarındaki farklılıklardan ileri gelmektedir. Çünkü sosyo-ekonomik yapıdaki farklılıklar kişilerin doğumdan itibaren içinde buldukları çevreleri ve o çevrenin ekonomik koşullarını içine almaktadır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmaya yaş aralıkları 12-14 arasında değişen ve ortalama yaşları (13.2 ± 0.8) olan toplam 941 ergen katıldı. Bunlardan 290 ergen kulùp sporcusu ve haftanın en az dùrt gùnù dzenli antreman yapan ergenler idi. Kalan 651 ergen ise herhangi bir sportif aktiviteye katılmayan bireylerden oluşmaktaydı. Ergenlerin sosyo-demografik yapılarını belirlemek için veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ile 20 sorudan oluşan anket formu kullanıldı. Verilerin analizi SPSS v15.0 programında yapıldı ve “ki-kare,” testi kullanıldı. Anlamlılık değerı $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

BULGULAR

Ergenlerin spor yapıp yapmama durumuna göre sosyo-demografik özellikleri tüm grup için Tablo 1’de; cinsiyete göre Tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 1. Ergenlerin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı, sayı (%)

Özellikler	Spor yapmayan	Spor yapan	p
<i>Babanın eğitimi</i>			
İlköğretim	155 (23.8)	68 (23.4)	0.483
Ortaöğretim	133 (20.4)	66 (22.8)	
Lise	202 (31.0)	82 (28.3)	
Fakülte/YO	145 (22.3)	71 (24.5)	
Lisansüstü	16 (2.5)	3 (1.0)	
<i>Babanın mesleği</i>			
Memur	148 (22.7)	39 (13.4)	0.011*
İşçi	131 (20.1)	60 (20.7)	
Emekli	73 (11.2)	40 (13.8)	
Serbest meslek	287 (44.1)	141 (48.6)	
Çalışmıyor	12 (1.8)	10 (3.4)	
<i>Annenin eğitimi</i>			
İlköğretim	243 (37.4)	93 (32.1)	0.078
Ortaöğretim	120 (18.5)	45 (15.5)	
Lise	176 (27.1)	91 (31.4)	
Fakülte/YO	97 (14.9)	58 (20.0)	
Lisansüstü	14 (2.2)	3 (1.0)	
<i>Annenin mesleği</i>			
Memur	65 (10.0)	32 (11.0)	0.121
İşçi	47 (7.2)	25 (8.6)	
Emekli	36 (5.5)	14 (4.8)	
Serbest meslek	53 (8.1)	31 (10.7)	
Çalışmıyor	14 (2.2)	14 (4.8)	
Ev hanımı	436 (67.0)	174 (60.0)	
<i>Ailenin gelir düzeyi</i>			
İyi	295 (45.3)	147 (50.7)	0.256
Orta	336 (51.6)	137 (47.2)	
Kötü	20 (3.1)	6 (2.1)	
<i>Okula nasıl gittiği</i>			
Araba ile	88 (13.5)	38 (13.1)	0.001*
Servisle	116 (17.8)	34 (11.7)	
Yürüyerek	441 (67.7)	206 (71.0)	
Otobüsle	6 (0.9)	12 (4.1)	

*p<0.05

Bulgulara göre; spor yapan ve yapmayanlar arasında baba mesleği ve okula nasıl gittikleri açısından anlamlı ($p<0.05$) farklılıklar gözlemlendi. Spor yapan öğrencilerin babaları daha çok serbest meslek sahibi veya emekli/çalışmayan, daha az oranda memur idi. Spor yapmayan öğrenciler okula giderken daha çok servis kullanıyordu. Anlamlı düzeyde olmamakla birlikte ($p>0.05$), spor yapan ergenlerin annelerinin eğitim durumu daha yüksek; ailelerinin gelir durumları yapmayanlara göre daha iyi idi.

Tablo 2. Spor yapan ve yapmayan kız ve erkek ergenlerin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı, sayı (%)

Özellikler	Kızlar		p	Erkekler		p
	Spor yapmayan	Spor yapan		Spor yapmayan	Spor yapan	
<i>Babanın eğitimi</i>						
İlköğretim	84 (25.9)	31 (25.8)	0.273	71 (21.7)	37 (21.8)	0.886
Ortaöğretim	70 (21.6)	32 (26.7)		63 (19.3)	34 (20.0)	
Lise	92 (28.4)	32 (26.7)		110 (33.6)	50 (29.4)	
Fakülte/YO	67 (20.7)	25 (20.8)		78 (23.9)	46 (27.1)	
Lisansüstü	11 (3.4)	0 (0.0)		5 (1.5)	3 (1.8)	
<i>Babanın mesleği</i>						
Memur	67 (20.7)	11 (9.2)	0.037*	81 (24.8)	28 (16.5)	0.186
İşçi	59 (18.2)	26 (21.7)		72 (22.0)	34 (20.0)	
Emekli	44 (13.6)	20 (16.7)		29 (8.9)	20 (11.8)	
Serbest meslek	147 (45.4)	57 (47.5)		140 (42.8)	84 (49.4)	
Çalışmıyor	7 (2.2)	6 (5.0)		5 (1.5)	4 (2.4)	
<i>Annenin eğitimi</i>						
İlköğretim	136 (42.0)	44 (36.7)	0.045*	107 (32.7)	49 (28.8)	0.499
Ortaöğretim	52 (16.0)	15 (12.5)		68 (20.8)	30 (17.6)	
Lise	89 (27.5)	33 (27.5)		87 (26.6)	58 (34.1)	
Fakülte/YO	38 (11.7)	27 (22.5)		59 (18.0)	31 (18.2)	
Lisansüstü	9 (2.7)	1 (0.8)		6 (1.8)	2 (1.2)	
<i>Annenin mesleği</i>						
Memur	29 (9.0)	13 (10.8)	0.026*	38 (11.6)	19 (11.1)	0.571
İşçi	25 (7.7)	14 (11.7)		22 (6.7)	11 (6.5)	
Emekli	18 (5.6)	9 (7.5)		18 (5.5)	5 (2.9)	
Serbest meslek	31 (9.6)	19 (15.8)		22 (6.7)	12 (7.1)	
Çalışmıyor	8 (2.5)	7 (5.8)		6 (1.8)	7 (4.1)	
Ev hanımı	213 (65.7)	58 (48.3)		221 (67.6)	116 (68.2)	
<i>Aile gelir düzeyi</i>						
İyi	156 (48.1)	58 (48.3)	0.847	139 (42.5)	89 (52.4)	0.037*
Orta	158 (48.8)	57 (47.5)		178 (54.4)	80 (47.1)	
Kötü	10 (3.1)	5 (4.2)		10 (3.1)	1 (0.6)	
<i>Okula nasıl gittiği</i>						
Araba ile	46 (14.2)	14 (11.7)	0.009*	42 (12.8)	24 (14.1)	0.030*
Servisle	63 (19.4)	20 (16.7)		53 (16.2)	14 (8.2)	
Yürüyerek	215 (66.4)	82 (68.3)		226 (69.1)	124 (72.9)	
Otobüsle	0 (0.0)	4 (3.3)		6 (1.8)	8 (4.7)	

*p<0.05

Analiz ergenlerin cinsiyetlerine göre yapıldığında, baba mesleğinin özellikle ergen kızlar için ayırıcı özelliği gözlenirken; annenin mesleğinin ve eğitim düzeyinin de özellikle ergen kızların spora yönelmelerinde etkili olduğu ortaya kondu. Gelir düzeyi iyiliğinin özellikle ergen erkeklerin spor yapma durumunu olumlu etkilediği belirlendi.

TARTIŞMA

Bu araştırma ile İzmir ili merkezinde spor yapan ve yapmayan 12-14 yaş ergenlerin sosyo-demografik yapıları araştırıldı. Araştırmaya katılan spor yapan ve yapmayan ergenlerin spor yapma-demografik profil ilişkisinin kaynağı analiz edildi ve spor yapıp yapmama durumunun hangi nedenlere bağlı olduğu saptanmaya çalışıldı. Veriler ergenlerin sosyo-ekonomik durumlarının yaşam şekil ve standartlarını önemli ölçüde etkilediğini, yaşamlarını olanaklarına koşut sürdürmeye çalıştıklarını ve ayrıca bu sosyo-ekonomik durumlarına göre sportif etkinliklere farklı çekim gücü gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Çalışma sonucunda sahip olunan sosyo-demografik yapının, spora katılım düzeylerini etkilediği sonucuna varıldı.

Benzer bir çalışmada Sallis ve ark. (4) Kaliforniya San Diego'da 1871 lise öğrencisinin fiziksel aktivite, sosyo-ekonomik statü, etnik ve cinsiyet farklılıklarını incelemiştir. Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin okul takımlarında, beden eğitimi dersleri sırasında ve okul dışı sportif aktivitelerinde daha aktif oldukları; kızların ise daha çok sınıf ve dersle ilgili aktivitelere katıldıkları; yüksek sosyo-ekonomik statüdeki öğrencilerin daha çok beden eğitimi sınıflarını seçtikleri ortaya konmuştur. Fiziksel aktiviteyi etnik ve sosyo-ekonomik statü farklılıklarının da etkilediği sonucuna varılmıştır (4).

Vilhjallmsson ve Thorlindsson (6) Kuzey Almanya'lı 1131 genç üzerinde yaptıkları anket çalışmasında fiziksel aktiviteye etki eden çeşitli fiziksel, psikolojik, sosyal ve demografik faktörleri incelemiştir. Bu faktörlerden erkek cinsiyet, yakınların fiziksel aktiviteyle ilişkisi, sosyalleşebilme, spora ve sağlığın geliştirilmesine verilen önemin algılanması, okulda zorunlu jimnastik sınıflarındaki derslerden alınan doyumun fiziksel aktivite ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu; işe harcanan zaman ve televizyon izleme zamanının ise daha az ilişkili olduğu bulunmuştur. Bunun yanında, fiziksel aktiviteye katılımı arkadaşların etkisinin genç kız ve genç erkeklerin duygusal yakınlıklarına dayandığı saptanmıştır (6).

McVeigh ve ark. (3) Güney Afrikalı çocukların sosyo-ekonomik statüleri ile fiziksel aktivite, antropometrik ve vücut kompozisyonu değişkenleri arasındaki ilişkiyi; ayrıca çocukların fiziksel aktivite düzeyleri üzerinde anne karakterinin sahip olduğu etkiyi ve televizyon seyretme, aktivite seviyesi ve vücut kompozisyonu ilişkilerini incelemiştir. Sonuçta buradaki çalışmadakine koşut olarak, yüksek sosyo-ekonomik statüdeki çocukların yüksek eğitim düzeyinde annelerinin olduğunu,

boşanmamış ailelerden geldiklerini, sportif katılımlarının yüksek düzeyde olduğunu, az televizyon izlediklerini, daha fazla zihinsel faaliyette bulduklarını, düşük sosyo-ekonomik statüdeki çocuklara göre daha olumlu fiziksel uygunluğa sahip olduklarını bulmuşlardır (3).

Genel olarak sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik yapı kişilerin ilgi, istek ve ilişkilerini de belirlemekle birlikte, kişilerin sportif tercihlerini de etkilemektedir. Ergenlik dönemindeki gençler çevrelerince kabul görmek, beğenilmek isterler. Bu nedenle çevresindekilerin, özellikle de arkadaşlarının düşünce ve beğenileri onlar için çok önemlidir. Vilhjalmsson ve ark. (6) sportif tercihler ve spora katılımı yakın çevrenin etkisi olduğunu vurgulamıştır. Buradaki çalışma sonuçları da literatürle paralellik göstermekte; cinsiyete yönelik farklılıklara da işaret etmektedir.

Bu çalışmanın da ortaya koyduklarının ışığında; ergenlerin sosyo-demografik profilleri ile de uyumlu olan sportif tercihleri belirlenmeli, spora katılımları sağlanarak şiddetten ve kötü alışkanlıklardan uzak kalabilmeleri için spora teşvik edilmeli, spor yapabilecekleri olanak ve fiziksel koşullar yaratılmalı, branşını elit düzeyde sürdürebilecekler her yönden desteklenmeli, okul ve spor kavramı üzerinde durulmalı, spor yapma bilinci halkın tabanına yayılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Çolakoğlu T: Sporun Toplumda Yaygınlaştırılması Açısından Okul Sporları (Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma). *Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara, 2004, s 2.
2. Erkal M, Güven Ö, Ayan D: *Sosyolojik Açısından Spor*. İstanbul, Filiz Kitabevi, 1982.
3. Mc Veigh JA, Norris SA, de Wet T: The relationship between socio-economic status and physical activity patterns in South African children. *Acta Paediatr* **93**: 982-8, 2004.
4. Sallis JF, Zakarian JM, Hovell MF, Hofstetter CR: Ethnic, socio-economic and sex differences in physical activity among adolescents. *J Clin Epidemiol* **49**: 125-34, 1996.
5. Seven N: Amatör Sporcularda Sosyo-Ekonomik Düzeyin Belirlenmesi (Samsun İli Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Konya, 2003.
6. Vilhjalmsson R, Thorlindsson T: Factors related to physical activity: a study of adolescents. *Social Sci Med* **47**: 665-75, 1998.

7. Watkins D, Regmi M: Participation in sport: a Nepalese investigation.
Percept Mot Skills **69**: 657-8, 1989.

Yazışma adresi: Yrd. Doç. Dr. Murat Özşaker
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
Celal Bayar Üniversitesi, Manisa
Tel: +90 505 2983610; Fax:+90 236 2313001
E-mail: muratozsaker@yahoo.com; murat.ozsaker@cbu.edu.tr